

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

КУРСОВА РОБОТА

на тему:

«ПРОБЛЕМИ РАТИФІКАЦІЇ УКРАЇНОЮ РИМСЬКОГО СТАТУТУ»

Студентки III курсу, групи МП-31

Напряму підготовки (спеціальності)

293 «Міжнародне право»

Кульбабської І. В.

Керівник: Тенішев Вячеслав Фарілович

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

_____

(підпис)

_____

(прізвище та ініціали)

Тернопіль 2021 р.

ПЛАН

ВСТУП

РОЗДІЛ I. РИМСЬКИЙ СТАТУТ: ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ.

- 1.1. Історія становлення Міжнародного кримінального суду, держави-учасниці МКС.
- 1.2. Алгоритм підписання та ратифікації Римського статуту країнами.

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ УКРАЇНОЮ.

- 2.1. Проблеми ратифікації Україною Римського статуту.
- 2.2. Позови України в Міжнародний кримінальний суд за роки Незалежності.

РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.

- 3.1. Переваги ратифікації Римського статуту.
- 3.2. Недоліки ратифікації Римського статуту.

ВИСНОВОК

СПИСОК ВИКРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. РИМСЬКИЙ СТАТУТ: ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ.....	7
1.1. Історія становлення Міжнародного кримінального суду, держави-учасниці МКС.....	7
1.2. Алгоритм підписання та ратифікації Римського статуту країнами.....	13
РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ УКРАЇНОЮ.....	16
2.1. Проблеми ратифікації Україною Римського статуту.....	16
2.2. Позови України в Міжнародний кримінальний суд за роки Незалежності.....	21
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	25
3.1. Переваги ратифікації Римського статуту.....	25
3.2. Недоліки ратифікації Римського статуту.....	26
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	28

ВСТУП

У боротьбі з безкарністю за жахливі злочини з боку агресорів ключову роль відіграла активна діяльність міжнародного співтовариства зі створення трибуналів – спеціальних судів для розслідування найважчих злочинів, які спіткали людство. Проте з часом стало зрозуміло, що створення окремих тимчасових судів для вирішення справ, які стосуються лише одного конфлікту є нераціональним з точки зору витрачених ресурсів та часу. Тому було прийнято рішення заснування єдиного міжнародного суду для розслідування найбільш кричущих злочинів.

За створення постійно діючого міжнародного суду з кримінальних справ активно виступили Amnesty International («Міжнародна Амністія») та безліч інших правозахисних організацій. Міжнародна Амністія – це неурядова організація, яка шляхом проведення кампаній керує правозахисним рухом по всьому світу, задля забезпечення захисту всіх прав людини, закріплених у Загальній декларації прав людини та інших міжнародних стандартах.

Зокрема, дана організація веде активну діяльність щодо проведення кампаній, спрямованих на:

- звільнення в'язнів сумління;
- забезпечення справедливого та швидкого судового слухання для політичних в'язнів;
- скасування смертної кари, катування та інших актів жорстокого поводження з ув'язненими;
- зупинення політичних вбивств та «зникнень»;
- опір порушенням прав людини з боку опозиційних груп [1, с. 4].

У результаті, 1998 року у Римі (Італія) 120 держав підписали Римський статут (далі - РС), який є точкою відліку заснування Міжнародного кримінального суду (далі - МКС).

МКС – це самостійний орган, який здійснює свою діяльність незалежно від Організації Об'єднаних Націй. Розташований Суд у Гаазі (Королівство Нідерланди), усі витрати покриваються за рахунок внесків держав-членів, а

також завдяки добровільних внесків міжнародних організацій, урядів, фізичних осіб та корпорацій. Склад Суду становить 18 суддів, що обираються строком на 9 років згідно з рішенням асамблеї держав-учасниць Суду.

Варто зазначити, що Римський статут не був першим міжнародним договором про створення судового органу для переслідування осіб, винних у вчиненні найважчих злочинів. Його попередницею була Конвенція про заснування міжнародного кримінального суду 1937 року (яка не вступила в силу).

Окрім того, були й інші пропозиції щодо створення постійно діючого органу для притягнення до відповідальності винних у найсерйозніших злочинах. Хоч жодна з таких ініціатив не була реалізована, вони створили підґрунтя для заснування МКС – першого постійно діючого світового суду з кримінальних справ.

Таким чином, варто відзначити те, що МКС є втіленням ідей світової спільноти щодо боротьби та покарання за найстрашніші злочини [2].

Актуальність даної теми полягає у вивченні засад діяльності МКС, змісту РС, вивченні проблем та перспектив ратифікації РС та розгляді позитивних і негативних наслідків після його затвердження. Оскільки Україна з 2014 року перебуває у стані збройного конфлікту із Російською Федерацією, немає сумніву у тому, що питання ратифікації РС є важливим для нашої держави. Ще одним значним аспектом є розгляд та аналізи позовів, які надсилалися Україною у МКС, а також їх результативності.

Виходячи з актуальності теми курсової роботи її основною **метою** є розкриття теоретичних та практичних питань пов'язаних із доцільністю ратифікації РС.

Завданнями курсової роботи є:

- дослідити проблему ратифікації Україною РС;
- розглянути правову природу Римського статуту МКС;
- дослідити алгоритм підписання та ратифікації РС МКС країнами;
- визначити переваги та недоліки ратифікації РС Україною.

Об'єктом дослідження є проблематика та перспектива ратифікації Римського статуту МКС Україною.

Предметом дослідження виступають норми Римського статуту МКС.

Методи дослідження. У процесі роботи було використано такі методи дослідження :

- узагальнення;
- порівняльного аналізу;
- систематизації;
- логічного та образного мислення.

Ступінь дослідження теми. Комплексний та обґрунтований підхід до питань, пов'язаних із діяльністю МКС та ратифікацією Україною РС висвітлено у роботах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: Джон. В. Дауер, Тімоті Брук, М. Бенжинг, К., Дж. Т. Холмс; У. З. Коруц, Н. А. Боднар, О. В. Задорожній, П. Д. Пилипенко, М. Гнатковський.

Структура курсової роботи визначена метою дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Обсяг курсової роботи становить 31 сторінку.

РОЗДІЛ І

РИМСЬКИЙ СТАТУТ: ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ.

1.1. Історія становлення Міжнародного кримінального суду, держави-учасниці МКС.

Формування міжнародної кримінальної юстиції зародилося ще у 1934 році, коли під егідою Ліги Націй було зроблено першу спробу втілення ідеї створення Міжнародного кримінального суду. Радою даної організації було створено комітет, що займався розробкою міжнародних актів: Конвенції про боротьбу з тероризмом та Конвенції про міжнародний кримінальний суд. Ці проекти досить довго розглядалися різними комітетами, доки, врешті-решт, у листопаді 1937 року на конференції дипломатичних представників, яка відбувалася у Женеві, де і було підписано згадані Конвенції. Проте, спроба утворити постійно діючий орган у вигляді МКС провалилися. Якщо Конвенцію про попередження тероризму підписало 24 держави (в їх числі і СРСР), то Конвенцію про міжнародний кримінальний суд – всього 13 держав (СРСР не підписав даний документ) [3].

Після невдалої спроби створити МКС під егідою Ліги Націй весь цей період кримінальна юстиція існувала лише *ad hoc* – тобто, до певного випадку. Ключовими подіями, які вчинили вагомий вплив на розвиток міжнародного кримінального правосуддя, стали проведення над військовими злочинцями після Другої світової війни Нюрнберзького та Токійського процесів, що були створені за рішенням Потсдамської конференції для притягнення до відповідальності осіб, обвинувачених у вчиненні військових злочинів. Утворення цих трибуналів стало точкою відліку у притягненні до міжнародної кримінальної відповідальності за найважчі злочини, скоєні фізичними особами, а не державами.

Нюрнберзький процес обґрунтовано вважається «вихідною точкою» сучасного міжнародного кримінального права. Починаючи з зими 1942 року, уряди союзних держав (США, Великобританії Франції та СРСР) оголосили про намір покарати нацистських військових злочинців [4].

У жовтні 1943 р. Президент США Франклін Д. Рузвельт, прем'єр-міністр Великобританії Вінстон Черчилль та генеральний секретар ЦК КПРС Йосип Сталін підписали Московську декларацію про жорстокі дії Німеччини. У декларації зазначалося, що під час перемир'я німці, визнані винними у жорстокості, різанині або страхах, будуть відправлені назад у ті країни, де вони вчинили злочини, щоб там їх покарали згідно законів відповідної держави. Основні військові злочинці, злочини яких торкнулися не однієї країни, будуть каратися спільним рішенням урядів союзників.

Незважаючи на те, що деякі політичні лідери союзників виступали за екстремальні страти лідерів нацистської Німеччини, США запропонували замість них судити. За словами державного секретаря США Корделла Халла : «Засудження після такого розгляду справи судитиме судження історії, так що німці не зможуть стверджувати, що визнання військової провини було витягнуто з них під примусом».

8 серпня 1945 р. Французька Республіка, Союз Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії та Сполучені Штати Америки підписали Лондонську угоду та Хартію, також відомі як Нюрнберзька хартія, яка собою утворила Міжнародний військовий трибунал для розгляду справи німецьких лідерів. Окрім того, Хартією було визначено три злочини, за які судитимуть підсудних: злочини проти миру, військові злочини та злочини проти людства.

Під час відкриття даного кримінального процесу Генеральний прокурор США Роберт Х. Джексон зазначив: «Привілей відкрити перший в історії судовий процес за злочини проти миру у світі накладає серйозну відповідальність. Кривди, які ми прагнемо засудити і покарати, були настільки прораховані, настільки злісні і такі руйнівні, що цивілізація не може терпіти їх ігнорування, оскільки не може пережити їх повторення» [5].

У вердикті Нюрнберзького трибуналу підкреслювалося: «Уже давно було визнано, що міжнародне право накладає борг і обов'язки на конкретних осіб так само, як і на державу. Злочини проти міжнародного права вчиняються людьми,

а не абстрактними категоріями, і лише шляхом покарання окремих осіб, що вчиняють такі злочини, можуть бути дотриманні усталення міжнародного права» [6].

На додаток до судових процесів у Нюрнберзі (Німеччина) союзники створили трибунал для притягнення до суду лідерів Японії. У 1931 році, коли японські війська окупували провінцію Маньчжурія в Китаї, Японією було розпочато кампанію, метою якої було завоювання та контроль Південно-Східної Азії та Тихого океану. Через шість років Японія вторглася в китайський регіон Шанхай-Нанкін і окупувала місто Нанкін. Японські військові гвалтували, піддавали тортурам та жорстоко вбивали китайських цивільних та військовополонених. Подібні дії були скоєні японськими силами в інших районах Китаю та під час їхньої військової окупації Маніли на Філіппінах.

На своїй заключній конференції воєнного часу, що відбулася в липні 1945 року в Потсдамі, Німеччина та лідери союзників домовились про політику щодо повоєнної Японії та заявили про намір притягнути японців до відповідальності за військові злочини, включаючи нелюдське поводження з ув'язненими союзниками: «Потрібно назавжди ліквідувати авторитет і вплив тих, хто обдурив і ввів в оману народ Японії, наштотуючи його на світові завоювання, бо ми вважаємо, що новий порядок миру, безпеки та справедливості буде неможливим, поки безвідповідальний мілітаризм не буде витіснений у світі. Ми не говоримо про те, що японці будуть поневолені як раса або знищені як нація, але суворе правосуддя буде здійснено над всіма військовими злочинцями, включаючи тих, хто проявляв жорстокість щодо наших в'язнів» [7, с. 445].

Після того, як у серпні 1945 року США скинули на Японію дві атомні бомби, імператор Японії видав заяву про безумовну капітуляцію. Генерал Дуглас Макартур із США взяв на себе відповідальність за окупацію Японії, яка тривала з 1945 року по 1952 рік. Він створив Міжнародний військовий трибунал на Далекому Сході, судовий процес повинен розпочатися в травні 1946 року в Токіо. На основі прецедентів, створених у Нюрнберзі (див.

Читання, створення Нюрнберзького трибуналу), Далекосхідний трибунал висунув 28 японським військовим та цивільним керівникам обвинувачення за військові злочини, злочини проти миру (що включало планування агресивної війни) та злочини проти людства.

Найбільш помітною стала відсутність серед обвинувачених імператора Хірохіто, лідера Японії протягом усього довоєнного та воєнного часу. Рішення не судити його прийняв генерал Макартур; це відображало американську політику залишення імператора на троні як спосіб допомогти японському народові прийняти свою поразку, окупацію та змінити керівні принципи, щоб перетворити Японію на демократичну країну.

Ті самі занепокоєння щодо правосуддя *ex post facto* ("після факту"), які висловлювались щодо Нюрнберзького процесу (див. Читання, створення Нюрнберзького трибуналу) були порушені щодо Далекосхідного трибуналу. Однак одна важлива відмінність полягала в тому, що під час судових процесів у Токіо обвинувачені несли відповідальність за бездіяльність – відсутність заходів щодо запобігання, виникнення або продовження військових злочинів.

Це зіграло значну роль у засудженні та подальшій страті двох обвинувачених: генерала Іване Мацуї, який керував кампанією з метою захоплення Нанкіна, та Кокі Хіроти, який був міністром закордонних справ Японії на час злочинів в Нанкіні. Сторона обвинувачення представила докази того, що обоє знали про жорстокість, але не зробили нічого, щоб зупинити їх. Остаточне рішення проти Хіроти звучало так: «Трибунал дотримується думки, що Хірота знехтував своїм обов'язком, не наполягаючи перед Кабміном на негайних діях, спрямованих на припинення жорстокості і не вдаючись до будь-яких інших відкритих дій щодо досягнення того ж результату. Він покладався на запевнення, які, як він знав, не виконувались, коли щодня здійснювались сотні вбивств, порушення щодо жінок та інша жорстокість. Його бездіяльність становила злочинну недбалість» [8, с. 264-265].

Проаналізувавши вищеподану інформацію, можна зрозуміти, що беззаперечно визнається позитивний вплив Нюрнберзького і Токійського

трибуналів на розвиток ідеї МКС. Проте, варто зазначити і декілька їх недоліків:

- по-перше, це були суди переможців над переможеними;
- по-друге, злочини, які розглядалися у рамках цих трибуналів не отримали належної правової оцінки, що свого часу стало предметом критики з боку сучасників;
- по-третє, невдоволення викликало і те, що суд складався лише із суддів, представлених країнами-переможницями, а тому неупередженість та незалежність винесених рішень ставиться під питання [4].

Згодом значний вплив на ідею створення Міжнародного кримінального суду було здійснено Міжнародним трибуналом по колишній Югославії (далі МТКЮ). Він став першим після Нюрнберзького та Токійського процесів міжнародним органом для розгляду справ про воєнні злочини, злочини проти людяності і геноциду.

Проте, слід зазначити, що Міжнародний трибунал по колишній Югославії докорінно відрізнявся від вищезгаданих трибуналів за рахунок того, що у випадку з МТКЮ – він був органом міжнародного співтовариства, який розглядав справи про злочини незалежно від того, на чийй стороні бути ті, хто їх вчинили, а у випадку Нюрнберзького та Токійського трибуналів переможці судили переможених [9].

Ще одним відомим випадком судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид, здійснений на території Руанди, і громадян цієї країни, відповідальних за геноцид, здійснений на території сусідніх держав, в період з 1 січня 1994 року по 31 грудня 1994 року був Руандійський трибунал, який існував як допоміжний орган ООН. Усі ці міжнародні трибунали (Нюрнберзький, Токійський, по колишній Югославії та Руандійський) тимчасово створювалися для розгляду конкретних злочинів, що були скоєні у визначений час в умовах військових конфліктів. Саме після них у світового співтовариства з'явилася ідея створення незалежного постійно діючого суду,

який би розглядав справи осіб, обвинувачених у воєнних злочинах, злочинах проти людяності, агресії та геноциду [10].

Згодом, після згаданих Руандійського та Югославського трибуналів питання про створення МКС було внесено до порядку денного Комісії з міжнародного права ООН, яка 1996 року прийняла проект статуту МКС [11]. З 15 червня по 17 липня 1998 року в Римі, Італія проходила Конференція уповноважених ООН про створення Міжнародного кримінального суду, відома як «Римська конференція».

У конференції взяли участь понад 160 представників урядів, багато з яких мали великі делегації. В результаті, наприкінці п'яти тижнів напружених і емоційних обговорень 120 країн проголосували за прийняття Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Лише 7 країн проголосували проти договору (включаючи США, Ізраїль, Китай, Ірак, Катар), тоді як 21 країна утрималася. Тоді Статут був відкритий для підписання та ратифікації.

Станом на сьогодні учасниками МКС є 123 держави, включно із усіма країнами Південної Америки, практично усією Європою, половиною країн Африки та більшою частиною Океанії. Україна на даному етапі підписала Римський Статут і прийняла юрисдикцію Суду на період, починаючи з 2013 року, проте не ратифікувала його.

1.2. Алгоритм підписання та ратифікації Римського статуту країнами

Римський статут – це міжнародний договір, яким було засновано Міжнародний кримінальний суд. Відповідно до правової природи даного статуту його підписання та ратифікація відбувається аналогічно до підписання будь-якого міжнародного договору. Процес укладання міжнародного договору умовно поділяється на три стадії.

Першою стадією у міжнародному праві (далі МП) вважається прийняття тексту договору, проте слід зазначити, що даному етапу передують договірна ініціатива та надання повноважень. Важливо зазначити, що для участі у процедурі укладання міжнародного договору на будь-якій стадії представник держави або міжнародної організації повинен мати повноваження на здійснення відповідних заходів.

Під час участі в усіх стадіях укладання міжнародного договору представник держави або організації вважається особою, яка представляє державу або організацію, але лише за умови ознайомлення присутніх осіб із своїми повноваженнями. Коли ж мова ведеться про укладення двосторонніх домовленостей, то під час таких відбувається обмін повноваженнями, а при укладенні багатосторонніх угод повноваження надсилаються представникам країн для перевірки.

Окрім того, до першого етапу укладання договору також відносять такі стадії як: підготовку, розроблення, узгодження та прийняття тексту договору. Узгодження підготовленого або розробленого тексту договору відбувається через звичайні дипломатичні канали, міжнародні конференції та в рамках міжнародних організацій. Процедура прийняття тексту договору регулюється нормами ст. 9 Віденської конвенції 1969 р [12].

Друга стадія укладання договору – встановлення автентичності тексту договору. Під час цього етапу затверджується те, що текст не підлягає змінам. Засоби щодо встановлення автентичності тексту визначаються в самому тексті договору: такими можуть бути підписання AD REFERENDUM або

парафування, або включення тексту договору до заключного акта міжнародної конференції (ст.10 Віденської конвенції 1969 р.) [12].

Опісля того як автентичність тексту договору встановлено до його ухвалення він не наділений обов'язковою юридичною силою, проте сторонам необхідно утримуватися від дій, які можуть позбавити договір об'єкта і мети.

Третьою стадією укладання договору є вираження згоди сторін на обов'язковість даної угоди. Цей етап характеризується безпосереднім вираженням згоди, яка здебільшого здійснюється у таких формах як: підписання, обмін документами, ратифікація, затвердження, приєднання (ст. 11 Віденської конвенції 1969р.) [12].

Щодо підписання МД слід зазначити, що це форма вираження згоди сторін на обов'язковість договору шляхом його підписання представником держави. Важливо відмітити те, що підписання надає договору обов'язкової сили лише у трьох випадках, які передбачені ст. 12 Віденської конвенції 1969 р.:

- а) договір передбачає, що підписання має таку силу;
- б) в інший спосіб встановлено домовленість держав, які беруть участь у переговорах, про те, що підписання повинне мати таку силу;
- в) намір держави надати підписанню такої сили впливає з повноважень її представника або був виражений під час переговорів [12].

Ратифікація міжнародного договору – це форма вираження згоди на обов'язковість договору шляхом його затвердження вищим органом державної влади. Акт ратифікації втілюється у двох законодавчих документах, які відображають два аспекти:

- у міжнародній площині – це є ратифікаційна грамота, яка виражає згоду на обов'язковість договору перед учасниками цього договору;
- на національному рівні – це є внутрішньодержавний нормативний акт, який покладає на державу зобов'язання щодо виконання міжнародного договору.

Питання щодо згоди сторін на обов'язковість, яка виражається ратифікацією, регулюється ст. 14 Віденської конвенції. Оскільки ратифікація проводиться вищими органами держави, вона вважається найавторитетнішою формою вираження згоди на обов'язковість міжнародного договору [13].

Порядок ратифікації міжнародних договорів на внутрішньодержавному рівні визначається національним законодавством. Згідно з Конституцією України ратифікація здійснюється Верховною Радою України [14]; за Закону України «Про міжнародні договори України» ратифікація міжнародних договорів України здійснюється Верховною Радою України шляхом ухвалення спеціального закону про ратифікацію, який підписується Головою Верховної Ради України [15].

Важливим є те, що ратифікація формує важливі юридичні наслідки, а відмова від ратифікації не є ознакою порушення МП.

РОЗДІЛ II

ПРОБЛЕМИ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ УКРАЇНОЮ

2.1. Проблеми ратифікації Україною Римського статуту

Проблема ратифікації Україною РС з'явилася ще з миті його підписання у 2000-му році за період президентства Леоніда Кучми, який не передав його для ратифікації до Верховної Ради України, а відіслав до Конституційного Суду України (далі – КСУ), який останній у 2001 році винесеним висновком визнав неконституційною ратифікацію РС. У цьому висновку основною тезою було те, що РС визнано таким, який не відповідає Конституції України, у частині, яка стосується положень десятого абзацу преамбули та ст. 1 Статуту згідно якого: «Міжнародний кримінальний суд створений на основі цього Статуту, доповнює національні органи кримінальної юстиції». Дані положення не узгоджуються з частинами першою та третьою ст. 124, частиною п'ятою ст. 125 Конституції України, згідно з якими не допускається делегування функцій судів України іншим органам і створення судів, не передбачених Основним Законом [16].

Аналізуючи такий довгий шлях до ратифікації РС Україною формується враження, що керівництво нашої держави уже протягом стількох років непокоїться саме через вищезгадане положення десятого абзацу: «МКС... доповнює національні органи правосуддя». У цьому випадку побоювання можуть виникати саме через те, що після затвердження Статуту МКС стане над національними судами або ж візьме на себе більшу частину їх повноважень. Проте, комплементарний характер діяльності Суду про який говориться дає можливість зрозуміти, що МКС не має на меті узурпувати судову владу або взяти на себе її повноваження. П. Д. Пилипенко у своїй науковій роботі підкреслює, що сутність засади комплементарності про яку йдеться у Статуті полягає у тому, що МКС не доповнює, а діє спільно з судовими органами країн-учасниць РС.

Тобто, з викладеного вбачається, що єдиною причиною неможливості ратифікації РС одразу після його підписання став комплементарний характер функціонування МКС. Дуже цікавий та доречний приклад тлумачення суті

«комплементарності» наводить П.Д. Пилипенко, який звертає увагу на те, що якщо проаналізувати офіційну версію РС, викладену англійською мовою, то слово «доповнює» в абзаці десятому Преамбули подається як «complementary». Тому, наприклад, у Польщі в своїй версії РС, аналогічний десятий абзац преамбули виклали у такий спосіб «Międzynarodowy Trybunał Karny utworzony na podstawie niniejszego statutu ma charakter komplementarny w stosunku do krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych» [17]. Тобто, не «uzupełnia» (доповнює) а «має характер комплементарний щодо національних органів кримінальної юстиції». Більше того, цей абзац у такому звучанні визнано одним із принципів (засад) діяльності МКС. Суть цієї так званої засади комплементарності якраз і полягає в тому, що МКС не доповнює, а діє в поєднанні, разом, паралельно з судовими органами країн-учасниць РС [18].

Окрім того, як зазначено, англійське слово «complementary» і французьке «complementarie» мають латинське походження і окрім свого основного значення – «додатковий» пояснюються теж як спільне узгодження, доповнення та допомога зробити одне одного краще [18]. Стаття 17 Статуту надає таке тлумачення «засади комплементарності»: справа про кримінальне переслідування є підсудною МКС лише у тому випадку, коли держава, громадянином якої є особа, не має волі або не здатна провести ефективне розслідування вчиненого нею злочину [11].

Отож, П.Д. Пилипенко вірно підкреслює факт того, що в усіх випадках кримінальне переслідування та покарання осіб, які вчинили злочин проти людяності – це в першу чергу є справа честі і обов'язку самої держави, до якої належить особа, яка вчинила злочин. І лише у випадку, коли держава не має змоги або не бажає здійснювати свою юрисдикцію, тоді справа може стати предметом розгляду у МКС.

Ще однією важливою складовою є те, що з боку КСУ спостерігається й неоднозначний підхід у роз'ясненні слова «комплементарний» для

обґрунтування невідповідності Конституції України одних положень РС і підтвердження відповідності інших, що заслуговує на критику.

Так, у пункті 2.3.3. Висновку від 11 липня 2001 року № 3-в/2001, КСУ відзначив, що «...конституційні положення щодо заборони видачі громадян України (навіть при умові широкого тлумачення поняття «видача») не можна розглядати окремо від міжнародно-правових зобов'язань України. При цьому варто звернути увагу також на принцип комплементарності, який закріплений у Статуті (ст. 17), з якого випливає, що в разі початку дій національної юрисдикції щодо осіб, винних у вчиненні найважчих міжнародних злочинів, Міжнародний кримінальний суд не здійснюватиме щодо них власної юрисдикції, а отже, і питання про передачу їх МКС не виникатиме» [16].

У пункті 2.2.3. цього ж Висновку зазначається, що «Особи, які користуються правом недоторканності, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за національним законом, який відповідає міжнародно-правовим зобов'язанням держави, шляхом здійснення за діяння національних (внутрішньодержавних) судових механізмів. Згідно з покладеним в основу Статуту принципом компліментарності (ст. 17) МКС не приймає справи до розгляду, якщо відповідна особа вже була засуджена з дотриманням належної законної процедури іншим судом (зокрема національним) за діяння, які забороняються РС (ст. 20)» [16].

З вищеподаного матеріалу відзначається, що, аргументуючи відповідність Конституції України до положень Римського статуту, які на думку суб'єкта права на конституційне подання суперечили уже існуючим гарантіям недоторканості народних депутатів, Президента України та суддів, а також закріпленим гарантіям щодо заборони видачі громадян України, КСУ пояснив принцип комплементарності не в значенні такого, який доповнює існуючу систему національних судів, а як такий, що носить комплементарний характер щодо національних органів кримінальної юстиції. Тобто, в одному Висновку КСУ по-різному розтлумачив принцип комплементарності й у зазначених прикладах цей принцип розкрито саме у значенні допоміжного характеру МКС,

що, як вбачається із абзацу п'ятого п. 2.1. Висновку, Конституції України не суперечить.

Важливо відзначити, що М. М. Гнатівський зробив влучне зауваження, зазначивши, що висновок у справі про РС було надано КСУ, коли була відсутня наявність практики щодо застосування принципу комплементарності з боку МКС та його пояснень Асамблеєю держав-учасниць. Станом на сьогодні слід погодитися із думкою О. В. Задорожнього, що даний принцип не являється проблемою, а навпаки є гарантією від неправомірного втручання МКС у компетенцію національних судових органів та призначений не обмежувати обсяг суверенітету, а захищати його [19].

Виходячи з вище викладеного, варто зазначити, що науковці і сама громадськість розуміють, що основою діяльності МКС є допомога тим країнам, які з ним співпрацюють. Впровадження МКС сприятиме цілісності системи правосуддя України шляхом заповнення тих прогалини, які національні органи правосуддя не здатні подолати самі.

Не зважаючи на відсутність ратифікації РС, Україна визнала юрисдикцію МКС, шляхом подання двох звернень, посилаючись на п.3 ст.12 Статуту, яка дає право Суду розглядати злочини, що входять до його юрисдикції щодо злочинів, вчинених на території України з 20 лютого 2014 року та з початку військової агресії РФ проти нашої країни.

Проте, друга декларація згідно з п.3 ст. 12 Римського статуту з кількох причин створила суперечливу ситуацію:

– де-факто Україна стала «асоційованою учасницею» РС, оскільки надала МКС юрисдикцію щодо найжорстокіших злочинів, які суперечать принципам та нормам міжнародного права, вчинених на її території. Але в той же час Україна не набула жодного формального статусу перед Судом та не може користуватися ні організаційними, ні процесуальними правами, що надаються Статутом державам, які його ратифікували;

– на Україну тепер у повному обсязі поширюються зобов'язання щодо співпраці держав-учасниць із Судом, передбачені РС, що може включати

передачу підозрюваних цій міжнародній установі, проте без ратифікації Україна не має національного правового механізму для здійснення такої передачі;

– при розгляді в українському суді питання про передачу особи до МКС адвокат цієї особи має право оскаржити правомірність визнання Україною юрисдикції міжнародного суду, Статут якого було визнано таким, що не відповідає Конституції України;

– Кримінальний кодекс України не погоджений з Римським статутом (наприклад, злочини проти людяності наразі не включені до Кримінального кодексу України, а також слід детально визначити види воєнних злочинів).

Отож, можливим виходом для України є внесення змін до Конституції, потрібних для ратифікації РС, що дозволить державі у повному обсязі використовувати переваги прийняття юрисдикції МКС, а також виконати свої зобов'язання ст. 8 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Такий варіант вирішення цього питання обрали багато країн, що зіткнулися з аналогічними конституційними проблемами, наприклад Франція, Ірландія, Португалія, Люксембург тощо. На позитивну оцінку заслуговує те, що питання приведення Конституції України у відповідність до Римського статуту було розглянуто в Конституційній комісії України. Як наслідок, положення, яке безпосередньо дозволяє ратифікацію Римського статуту, було внесене в проект змін до Розділу VIII Конституції, що подав до Верховної Ради Президент 25 листопада 2015 року [19].

Це положення має бути включене до нової редакції частини шостої ст. 124 у такому формулюванні: «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду» [20].

2.2. Позови України в Міжнародний кримінальний суд за роки Незалежності

Перш за все слід зазначити, що держава-учасниця РС або країна, яка його не ратифікувала, але визнала юрисдикцію МКС над конкретною ситуацією (що зробила Україна за допомогою двох декларацій) має право ініціювати розгляд справи у Суді. Справа у МКС щодо злочинів, скоєних на території України, має назву «Ситуація в Україні» і перебуває на етапі попереднього розслідування Офісом прокурора МКС. Станом на сьогодні опубліковано 5 «Звітів щодо дій з попереднього вивчення ситуації в Україні» за 2014, 2015, 2016, 2017 та 2018 рр.

Перший Звіт Офісу прокурора МКС за 2014 р. стосувався попереднього аналізу подій, які відбулися в Україні за період Майдану з 21 листопада 2013 по 22 лютого 2014 р., проте у ньому було викладено лише перебіг подій на Майдані і можливі вчинені злочини проти людяності: умисні вбивства, завдання поранень, зникнення людей, тортури, нелюдське та таке, що принижує людську гідність поводження.

Жорстокі зіткнення в контексті акцій протесту на Майдані призвели до поранень протестуючих, членів СБУ, МВС та інших спецпідрозділів, які брали участь у цих подіях, а також до смерті деяких мітингувальників. Увечері 18 лютого 2014 року влада ініціювала операцію із спроби очищення площі від протестуючих. На той момент жорстокі дії з боку правоохоронців посилювалися, що призвело до багатьох смертей та поранень активістів [21, с. 19-20].

Попередній правовий розгляд подій на Майдані було надано Офісом прокурора МКС у Звіті за 2015 р. та оголошено, що незважаючи на серйозні порушення прав людини з боку силових структур та «тітушок», які були цілеспрямовано направлені на протестувальників, а також на їх підтримку з боку уряду Януковича, у їхніх діях були відсутні ознаки широкомасштабності та систематичності, що є обов'язковим чинником для кваліфікації дій як злочинів проти людяності. У подальших Звітах додаткової кваліфікації надано не було, проте вказувалося, що Офіс прокурора МКС продовжує отримувати та аналізувати інформацію щодо подій, які відбувалися на Майдані. Для

кваліфікації дій силових структур та «тітушок» під час подій на Майдані як злочинів проти людяності слід довести їх широкомасштабність та систематичність [22].

З точки зору Офісу прокурора МКС, відсутність широкомасштабності у їх діях полягає у тому, що злочини мали обмежений територіальний характер (переважно відбувалися на території Майдану в Києві), а більшість вбивств мітингуючих здійснювалися протягом короткого періоду (переважно з 18 по 20 лютого 2014 р.), а з усіх поранених осіб лише невелика частина мали поранення тяжкого ступеня. Відсутність системності у діях силових структур та «тітушок» полягала в тому, що злочини вчинялися не регулярно й організовано, а скоріше як відповідь та реакція на події, що відбувалися. Проте остаточного висновку ще не було надано [22].

Починаючи з останніх днів лютого 2014 року у східних регіонах країни та АР Крим почалися протести проти нового Києва. 27 лютого 2014 у Сімферополі, Крим було помічено озброєних осіб в уніформі, які захопили контроль над урядовими будівлями міста включно із будівлею Верховної Ради АР Крим. Того ж дня особи, що захопили будівлю взялися призначати нового Прем'єр-міністра та провести референдум про надання Криму статусу підлеглості РФ. Згодом, Російська Федерація визнала, що її військові сили брали участь у захопленні контролю над Кримським півостровом, але це обґрунтовувалася з сторони уряду РФ як бажання жителів півострова приєднати дану територію до складу Росії [23, с. 35].

Попереднє вивчення даної ситуації було надано Офісом прокурора МКС у Звітах за 2016, 2017 та 2018 рр. У кожному з них було однозначно наголошено на тому, що в АР Крим та Севастополі найпізніше з 26 лютого 2014 р. відбувається міжнародний збройний конфлікт між Україною та Росією, що триває і до сьогодні, так як окупація, яка не зустріла збройної опозиції, також є міжнародним збройним конфліктом. На даному етапі Офіс прокурора МКС займається розслідуванням можливих злочинів в окупованих АР Крим та Севастополі.

Паралельно із подіями в Криму антиурядові акції протесту набирали обертів і в інших регіонах України, особливо на сході країни. Впродовж квітня-травня 2014 року антиурядові демонстранти захопили будівлі уряду в Донецьку, Луганську та Харкові. Тоді ж утворилася антиурядова група, яка називала себе «народною міліцією Донбасу». Ситуація на сході стрімко погіршувалася і уже 15 квітня 2014 р. український уряд оголосив про початок антитерористичної операції та розмістив свої війська в Донецьку та Луганську [22, с. 36]. Підготовчий аналіз ситуації на Сході України (під Сходом України у даному контексті маються на увазі окремі райони Донецької та Луганської областей) був наданий Офісом прокурора МКС у Звітах за 2016, 2017 та 2018 рр. Окрім того у Звітах наголошувалося на тому, що станом на 30 квітня 2014 р. ситуація досягла рівня збройного конфлікту [22].

Враховуючи рівень організованості угруповань в межах окремих районів Донецької та Луганської областей, який досяг рівня неурядових збройних угруповань, цей збройний конфлікт є внутрішнім (тобто – неміжнародним). До того ж, бойові дії між військовими Російської Федерації та збройними силами України дають підстави говорити про наявність паралельного міжнародного збройного конфлікту між Україною та Росією на Донбасі з 14 липня 2014 р. Проте, при умові доведення здійснення Росією загального контролю над окремими районами Луганської та Донецької областей цей неміжнародний збройний конфлікт можна буде перекваліфікувати у міжнародний, але остаточного висновку щодо цього питання Офісом прокурора МКС поки не надано [22].

Загалом кваліфікувати збройний конфлікт на території України, відповідно до Звітів Офісу прокурора МКС, можна таким чином:

1) в Автономній Республіці Крим та Севастополі найпізніше з 26 лютого 2014 р. відбувається міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією;

2) на Сході України з 30 квітня 2014 р. триває міжнародний збройний конфлікт між Україною та неурядовими озброєними угрупованнями (так званими ДНР та ЛНР);

3) також на Сході України найпізніше з 14 липня 2014 р. відбувається міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією;

4) при умові доведення здійснення загального контролю Російської Федерації над неурядовими озброєними угрупованнями буде змога остаточно говорити про наявність на Сході України міжнародного збройного конфлікту.

Згодом, 17 липня 2014 року цивільний літак малайзійських авіаліній, рейс МН17 за маршрутом Амстердам – Куала-Лумпур, який перевозив 298 пасажирів та екіпаж, був збитий над Східною Україною. Усі присутні на повітряному судні загинули, а Україна, Малайзія та Нідерланди (громадянами яких була переважна більшість жертв) та інші держави, громадяни яких перебували на борту ініціювали розслідування даного інциденту. Відповідно до результату розслідування з'ясувалося, що літак було збито поблизу Первомайська, Донецьк на території підвладній контролю з боку антидержавних збройних формувань [23, с. 37].

Офіс прокурора МКС вказує у Звітах за 2016, 2017 та 2018 рр., що наявна інформація дозволяє припустити, що на Сході України вчинялися та вчиняються наступні злочини, які можуть бути кваліфіковані як воєнні злочини: умисні вбивства, включаючи осіб *hors de combat* (не комбатантів), а також пасажирів рейсу МН-17, знищення цивільних об'єктів, включаючи школи, незаконне затримання осіб, зникнення осіб, тортури, нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження, статеві злочини, включаючи зґвалтування, незаконне позбавлення волі, винесення вироків та їх виконання без належного судового процесу, призов до лав збройних сил на території окремих районів Донецької та Луганської областей неповнолітніх осіб віком до 15 років, а також віроломне вбивство та поранення військовослужбовців збройних сил України під Іловайськом у серпні 2014 р. переодягненими у військову форму збройних сил України військовими Російської Федерації та членами окремих районів

Луганської та Донецької областей. Відповідно до Звіту Офісу прокурора МКС за 2018 р., загальна кількість злочинів, вчинених на Сході України, станом на кінець 2018 р. становила більше 1200 випадків [22].

РОЗДІЛ III

ПЕРСПЕКТИВИ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

3.1. Переваги ратифікації Римського статуту

Перш за все, слід зауважити, що ратифікація Україною РС ніяк не вплине на можливість МКС розслідувати злочини проти людяності та воєнні злочини, що були вчинені будь-якими особами на території України, адже дану компетенцію Міжнародний кримінальний суд має вже декілька років на основі поданих Україною заяв про визнання юрисдикції Суду.

З цього випливає логічне питання: «Для чого ратифікувати Статут і чи є доцільність у такій дії?», так як МКС з 2014 року працює по ситуації в Україні, проводить попереднє вивчення справи, що стосується нашої держави і усі необхідні зобов'язання на себе Україна вже взяла.

Тут варто зазначити, що після ратифікації РС Україна, окрім обов'язків буде наділена і правами, такими як:

- право бути учасником Асамблеї держав-учасниць МКС;
- повноваження виносити на порядок денний Асамблеї питання та брати активну участь в її роботі;
- право вносити кандидатуру судді МКС від України;
- право брати участь у виборах Прокурора МКС тощо [23].

Отже, усі зобов'язання перед МКС на основі поданих декларацій про визнання юрисдикції МКС Україна вже має підписані. Ратифікація РС як зазначалося швидше дасть змогу Україні виступати повноцінним учасником МКС.

3.2. Недоліки ратифікації Римського статуту

Не зважаючи на позитивні поштовхи у напрямку гармонізації українського кримінального законодавства до РС, даний процес проходить надто повільно, так як на даний момент законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення його гармонізації до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду» не зареєстрований у Верховній Раді України, а внаслідок і законодавчий процес не розпочато [24]. Даний законопроект обговорювався у рамках міжнародної платформи Міжнародної ради «Парламентарі за глобальні дії», де досяг схвальних відгуків і був визнаний таким, який потребує на даному етапі ще потребує вдосконалення [25]. Окрім того, Україна веде активну діяльність у роботі Асоціації «Професійний уряд», особливо, у питаннях, що стосуються саме ратифікації РС. Такий внесок у роботу організації є дуже важливим та може принести ефективні результати, адже обговорення законопроектів, зокрема щодо питань гармонізації КК України з положеннями Статуту, допомагають на початкових етапах окреслити пріоритетні напрямки роботи та відзначити недоліки, які слід удосконалити. Така діяльність нашої держави на міжнародному політичному рингу допоможе пришвидшити прийняття якісних нормативно-правових актів, що будуть відповідати міжнародним стандартам.

Підходячи до питання недоліків ратифікації РС Україною, можна зазначити такі:

- внесення змін до Конституції України, а також зміна положень КК України;
- побоювання посадових осіб щодо їх притягнення до відповідальності за винесені ними некомпетентні рішення, результатом яких може бути підтверджено масову загибель людей;
- побоювання можливого притягнення українських військовослужбовців до відповідальності у зв'язку із здійсненням антитерористичної операції на території тимчасово окупованих окремих районів Донецької та Луганської областей.

ВИСНОВОК

Після проведення аналізу юридичних причин затримки ратифікації Статуту Україною, можна зробити висновок, що у даному питанні остаточне значення буде надаватися політичній волі країни. Звісно, Україна доведеться внести зміни у першу чергу до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, Кримінально-виконавчого кодексу України, Закону України «Про застосування амністії в Україні» та Закону України «Про пробацію». Проте, внесення змін є перш за все технічною складовою, яка цілком і повністю залежна від ухвалення проекту Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення його гармонізації до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду». Крім того, варто пам'ятати про те, що Україна з 2014 року є основним бенефіціаром сучасного міжнародного права, а тому вердикт про відмову від повноцінної ратифікації, переваг від членства у МКС та покращенні іміджу країни на міжнародному рингу політичних відносин – точно не є прерогативою національних інтересів України.

Отож, підводячи підсумок вивченої теми, хочеться зазначити, що перебуваючи на шляху до можливості стати повноправним членом МКС – варто прийняти рішення про ратифікацію РС МКС. Такий хід подій буде абсолютно логічним, обдуманим та правильним кроком з сторони держави, яка сповідує принцип верховенства права і бажає якомога ефективніше використовувати міжнародні судові органи з метою притягнення до відповідальності осіб, які вчинили найважчі злочини, включно із злочинами проти людяності та військовими злочинами.

Сама по собі ратифікація Статуту значно допоможе розширити змогу прокуратури МКС щодо притягнення до відповідальності комбатантів самопроголошених республік ЛНР та ДНР, а також покарати винних у порушенні норм міжнародного гуманітарного права. Також вагомою перевагою буде те, що Україна зможе мати свого представника у МКС, а також буде компетентна ставити питання на порядок денний Асамблеї держав-членів МКС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Amnesty International. Посібник із проведення кампаній. Видавництво Amnesty International Publications 1 Easton Street, London WC1X 8DJ, United Kingdom. – 1997 р. – 268 с.
2. Міжнародний кримінальний суд Q&A. Amnesty International. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.amnesty.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Mizhnarodnyj-kryminalnyj-sud_broshura-1.pdf.
3. Блищенко И. П. История создания Международного уголовного суда и проект его устава. – М.: Норма, 2002. – 542 с.
4. М. М. Юрлов, А. І. Попова. Становлення та сучасний стан діяльності Міжнародного кримінального суду.
5. International Military Tribunal at Nuremberg. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/international-military-tribunal-at-nuremberg>.
6. Нюрнбергский процесс: Сборник материалов. – В 8 т. – М., Юридическая литература, 1999. – Т. 8. – 609 с.
7. John W. Dower, *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II* (New York: W. W. Norton, 1999). – 688 р.
8. Timothy Brook, *Documents on the Rape of Nanking* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1999). 320 р.
9. International Criminal Tribunal for former Yugoslavia. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.icty.org/en/about>.
10. The International Criminal Tribunal for Rwanda. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://legal.un.org/avl/ha/ictr/ictr.html>.
11. Римський статут міжнародного кримінального суду. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
12. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text.

13. Порядок і основні стадії укладання міжнародних договорів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_3.html.
14. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
15. Закон України «Про міжнародні договори». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.
16. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) № 3-в/2001 від 11 липня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text>.
17. RZYMSKI STATUT MIĘDZYNARODOWEGO TRYBUNAŁU KARNEGO. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.grocjusz.edu.pl/Materials/_archiwum/archiwum2015/pd_sem_20151105C.pdf
18. П. Д. Пилипенко. Проблеми ратифікації Римського статуту: реальні й надумані. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/vpilipenko/article/20839>.
19. М. Гнатовський. Україна та Міжнародний Кримінальний Суд: Конституційний Аспект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/ukraine-and-the-international-criminal-court-a-constitutional-matter-ua/>.
20. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 верес. 2019 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2019. – 72 с. – (Закони України).
21. International Criminal Court. The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities (12 November 2015). – 68 с. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>.

22. Б. Неділько, Т. Короткий. Україна і Міжнародний кримінальний суд: двадцять складних питань і простих відповідей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/ukrayina-i-mizhnarodniy-kriminalniy-sud-dvadcyat-skladnih-pitan-i-prostih-vidpovidey.html>.

23. International Criminal Court. The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities (14 November 2016). – 78 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf.

24. А. Кориневич. Чому Україна повинна ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/08/20/7224001/>.

25. Чабарай Г. Римський статут: Подружитися з Гаагою. Ганна Чабарай. Тиждень.ua. – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Politics/214379>.